

Гмиріна Світлана Вікторівна,
Інститут мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка,
б-р І. Шамо, 18/2, м. Київ, 02152

ORCID id 0000-0003-3056-5902

ПОСТАНОВКА КОНЦЕРТНОГО НОМЕРА ЯК ЗАСІБ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА-ВОКАЛІСТА

У статті проаналізовано мистецтвознавчі, науково-педагогічні та публіцистичні праці вітчизняних і зарубіжних науковців та митців з проблем естради й естрадного виконавства. Визначено завдання вокальної підготовки студентів в умовах університетської освіти та значення вокально-сценічної діяльності у професійному розвитку особистості, охарактеризовано постановку концертного номера як складову фахової підготовки майбутнього соліста-вокаліста. Розкрито сутність понять «концертний номер», «естрадний номер» та художні складові естрадного вокального номера як синтезу мистецтв. Проаналізовано специфіку естрадного вокального виконавства, визначено роль драматургії в естрадному вокальному номері, його специфічні особливості та сценічні якості естрадного співака. Обґрунтовано чинники успішного виступу студента-вокаліста на державному іспиті, структуру випускної програми майбутнього естрадного співака та визначено роль постановки концертного номера у сольному концерті.

Ключові слова: драматургія, естрадний номер, естрадний співак, постановка концертного номера, режисура, соліст-вокаліст, сольний спів, студент-вокаліст, фахова підготовка.

Гмырина С.В.

Постановка концертного номера как средство профессиональной подготовки студента-вокалиста

В статье проанализированы искусствоведческие, научно-педагогические и публицистические труды отечественных и зарубежных ученых и музыкантов, посвященные проблемам эстрады и эстрадного исполнительства. Определены задачи вокальной подготовки студентов в условиях университетского образования и значение вокально-сценической деятельности в профессиональном развитии личности, охарактеризована постановка концертного номера как составляющая профессиональной подготовки будущего солиста-вокалиста. Раскрыта сущность понятий «концертный номер», «эстрадный номер» и художественные составляющие эстрадного вокального номера как синтеза искусств. Проанализирована специфика эстрадного вокального исполнительства, определена роль драматургии в эстрадном вокальном номере, его специфические особенности и сценические качества эстрадного певца. Обоснованы факторы успешного выступления студента-вокалиста на государственном экзамене, структура выпускной программы будущего эстрадного певца, а также определена роль постановки концертного номера в сольном концерте.

Ключевые слова: драматургия, эстрадный номер, эстрадный певец, постановка концертного номера, режисура, солист-вокалист, сольное пение, студент-вокалист, профессиональная подготовка.

Gmyrina S.V.

Concert performance production as method of professional training for students-vocalists

The present article deals with one of the major problems of training future soloists singers in higher education in Ukraine.

The author analyses the art, scientific, educational and journalistic works of native and foreign scientists and artists on problems of pop and variety performance, set objectives of vocal training of students in higher education of Ukraine. The researcher describes the production of the concert performance as a part of professional training of future soloist-vocalist and although defines a role of the vocal stage

in the professional development of student's personality — future pop singer. The article reveals origin of such concepts as "music performance", "pop performance", outlines the artistic components of pop vocal performance as synthesis of the arts and furthermore the role of drama in the pop vocal performance. The author of the article analyses the specifics of pop vocal performance, determines specific features of performance and stage character of pop singer. The researcher focuses on specifics of state examination of solo singing in higher education, and explains the factors of successful performance for student vocalist on the state exam, analyses the structure of the final program of the future pop singer and defines the role of performance in the solo concert.

Key words: *drama, variety number, pop singer, concert performance production, stage direction, singer-soloist, solo singing, student-vocalist, professional training.*

© Гмуріна С.В., 2017

Вступ. Удосконалення системи фахової підготовки студентів-вокалістів у вищих мистецьких навчальних закладах відповідно до світових вимог потребує ґрунтовного дослідження усіх складових освітнього процесу вокальних відділень і факультетів та організації навчання майбутніх солістів-вокалістів з урахуванням новітніх досягнень вокальної педагогіки й естрадного мистецтва.

Важливою складовою навчання майбутніх естрадних співаків в університеті є постановка концертного номера. На цих заняттях студенти мають реалізувати набуті за час навчання у виші знання й уміння, а також виявити рівень фахової компетентності не лише у вокально-сценічній діяльності, але й в естрадній режисурі.

Організація та зміст навчання студентів-вокалістів у класі постановки концертного номера в умовах університетської освіти ще недостатньо досліджені в музичній педагогіці та мистецтвознавстві, тож тема нашої статті є актуальною.

Огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Проблема естрадної режисури не є новою. Окремі її аспекти вже висвітлено у мистецтвознавчих і публіцистичних працях М. Бернеса, Я. Варшавського, С. Воскресенського, С. Клітіна, А. Коннікова, Ж. Смелянської, В. Сухаревич, Г. Терикова, Л. Тихвінської, І. Шароева та ін. Науковцями розкрито основи естрадного вокального виконавства (Д. Бабич, Н. Дрожжина, О. Кліп, М. Попков, К. Лінклейтер, С. Ріггс та ін.), обґрунтовано теоретичні й методичні засади вдосконалення професійної підготовки студентів у вокальному класі (В. Антонюк, Б. Гнидь, Л. Дерев'янку, М. Микиша, Н. Можайкіна, Н. Овчаренко, Т. Пляченко, Ю. Юцевич та ін.). Проте дослідження феномену постановки концертного номера як засобу фахової підготовки студентів-вокалістів у класичному університеті ще не знайшло належного обґрунтування у науково-педагогічній літературі.

Актуальність і недостатня розробленість означеної проблеми зумовили **мету і завдання статті** — визначити сутність естрадного вокального виконавства та роль драматургії

в естрадному вокальному номері, охарактеризувати значення постановки концертного номера як важливої складової фахової підготовки майбутнього соліста-вокаліста в умовах університетської освіти.

Методологія дослідження ґрунтується на аналізі мистецтвознавчих і науково-педагогічних праць та узагальненні теоретичних положень щодо естрадного вокального виконавства, на основі чого визначено сутність постановки концертного номера як засобу фахової підготовки майбутнього соліста-вокаліста, розкрито значення вокально-сценічної діяльності у професійному розвитку особистості студента, окреслено перспективи вдосконалення цього процесу у вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах.

Результати дослідження та обговорення. У фаховій підготовці студента-вокаліста вихід на сцену є підсумковим і дуже важливим моментом, який передбачає ретельну вокально-технічну підготовку виконавця. У підготовці майбутнього соліста-вокаліста реалізується принцип комплексного вивчення спеціальних дисциплін, який передбачає оволодіння разом з естрадним співом низкою інших фахово необхідних дисциплін: майстерністю актора, сценічною мовою, хореографією, музично-теоретичними дисциплінами, методиками викладання сольного співу, роботи з вокальним ансамблем, постановки концертного номера тощо.

Головними завданнями навчання студентів сольного співу є розвиток природних властивостей голосу на всіх ділянках співацького діапазону та найкращого тембрового забарвлення, оволодіння прийомами вокальної техніки, емоційно-динамічною виразністю звука на основі професійно усталеного дихання, прийомами звукового відображення різних відтінків психологічного стану людини, формування вокальних навичок, розширення музичного уявлення та відчуття музичної форми твору, вміння застосовувати логіку розвитку музичних фраз та кульмінації, осмислювати та виконувати естрадний твір.

Але виступ соліста-вокаліста без синтезу музики, слова й акторської виразності, розкриття

задуму пісні у всіх аспектах проявів живої природи людини, якими є щирість мови душі, енергетична реалізація почуття, емоції, пластики руху, вміння професійного спілкування зі слухачем на естраді, зосереджених в одному концертному номері, не буде цілісним, повноцінним і по-акторському завершеним. Тому до навчального плану уведено такі фахові дисципліни, які розвивають естрадного співака не тільки як вокаліста, але й як артиста і режисера. До таких дисциплін відноситься «Постановка концертного номера».

Таким чином, процес фахового навчання естрадного співака в університеті є складною системою, яка забезпечує повноцінну комплексну підготовку студента до вокально-виконавської та сценічної діяльності. А участь студентів у заходах та екзаменах, які проводяться у формі відкритих публічних виступів, сприяє творчому розвитку особистості майбутнього соліста-вокаліста, формуванню його виконавської надійності та сценічної культури.

Кожна форма контролю або участь студента-вокаліста у концертних заходах розкриває наявність проблем, як-от: відсутність професійних навичок при створенні концертних номерів, невірна подача образу, відсутність взаємозв'язку у системах «музика — музично-словесна дія», «музика — музично-драматична дія», «музика — зміст», «музика — форма» тощо.

Мистецтво естради — це перш за все мистецтво кожного окремого номера. Але у цій статті йдеться про мистецтво концертного вокального номера. Номер — це головна художня одиниця естради. Вокальний номер, у свою чергу, не є винятком. Поняття «номер» прийшло в естраду з цирку й визначало порядковий номер виступу артиста. Питання артиста «Яким номером я виступаю?» є звичним і сьогодні.

Розглянемо основні складові художньої структури сучасного естрадного вокального номера.

Про культ виконавця як одну з особливостей естради говорить А. Конніков у своїй книзі «Світ естради». Першою і найважливішою, на його думку, є неповторна індивідуальність артиста-вокаліста, а всі інші присутні лише для того, щоб найкраще подати, піднести, відтінити. Усі витіснені на задній план, крім виконавця [6, 200].

На естраді, на відміну від драматичного театру, де в основі лежить драматургічний твір, художній образ створюється виключно індивідуальністю співака, яка стає основою для створення безпосередньо концертного естрадного номера. Але не тільки яскрава індивідуальність та вокальна майстерність є основою структури естрадного вокального номера...

Другою складовою структури яскравого естрадного вокального номера є драматургія. Режисер-постановник концертного естрадного

номера, концерту, музичної вистави розуміє, що завдяки драматургії з'явиться і розкриється акторська майстерність естрадного співака. Драматургія включає в себе персонаж, тему, подію, дію та конфлікт. Тільки за наявності всіх складових та їх виконання ми можемо назвати співака ще й актором. Наявність в естрадному вокальному номері драматургії переводить його із простої демонстрації співаком вокальної майстерності в театралізований естрадний номер, завдяки чому номер стає яскравим та нестандартним.

Слід зазначити, що синтез у структурі естрадного вокального номера таких складових із різних сфер мистецтва, як вокал, режисура та акторська майстерність є головною особливістю художньої структури естрадного номера. Естрадна пісня у сукупності з драматургією легше й більш зацікавлено сприймається публікою, аніж просто вокал. З'ясовуючи роль драматургії в естрадному вокальному номері, необхідно зазначити, що вона може складатися зі специфічних виразних засобів жанру, таких як вокальна техніка виконавця, пластика, сценічний рух, акторські здібності, незвичайний сценічний костюм, грим та індивідуальність виконавця.

У вокальному жанрі основним засобом виразності є спів. Він об'єднує комплекс усіх засобів виразності жанру, а артист доносить до глядача художній образ та зміст твору засобом своєї вокальної майстерності. Виконуючи вокальний твір, кожен співак мріє про те, щоб його вокальні композиції стали «театром пісні», а це потребує спеціальної режисури, яка в змозі додати більшої виразності шляхом синтезу вокалу та акторської майстерності.

У середині ХХ ст. сформувався деякий естрадний канон як у прочитанні, так і в сприйнятті пісні. У ньому головними стали краса тембру, голосоведення, жанр пісні, наявність чітких образів та вміння їх яскраво виявляти. Тому співак на естраді все більше і більше потребує режисера-постановника, здатного точно фіксувати й регулювати характер того складного зв'язку, який існує між особистістю актора і часом. Без справжнього професійного режисера «театр співака» вже не може сьогодні існувати.

У вокальному жанрі головним засобом виразності є і буде високохудожній спів. Він акумулює комплекс усіх виразних засобів жанру, а артист саме через свою вокальну майстерність доносить до глядача художній образ і послідовність подій, закладених у пісні. Тому Марк Бернес зазначав, що «співати на естраді треба не тільки голосом, а й, що, мабуть, особливо важливо, головою, серцем і всією своєю суттю» [1, 26].

Працюючи зі студентом над постановкою естрадного вокального номера, режисерові та викладачеві сольного співу слід чітко знати особливості структури естрадного номера, який

відрізняється від концертного. Концерт — це одна з основних форм естрадної вистави. Але ми розглянемо відмінні ознаки естрадного вокального номера. Перший чіткий закон — це обмеження виступу артиста за часом.

Специфіка естрадного виступу «ставить актора в найжорсткіший регламент: ось тобі стільки-то хвилин, покажи, що ти вмієш. Якщо нічого не вмієш, то це виявиться в найкоротший термін і нещадно» [2, 229]. Виконавцеві слід пам'ятати, що він не має часу на те, щоб налаштувати глядача на потрібний лад, інакше в нього не буде часу на розв'язку. Виходячи на сцену, співак має «розраховувати на миттєву реакцію глядацької зали. Інакше провал. Така властивість естрадного мистецтва, його специфіка» [9, 43]. «Естрадник вступає в єдиноборство з публікою: він один повинен зайняти глядача в ті кілька хвилин, які дані йому характером його номера» [3, 12], дотримуючись одного з головних законів постановки естрадного номера — максимальної концентрації засобів виразності, вкладених у мінімально можливий відрізок часу. При всьому розмаїтті форм естрадний спів має одну важливу особливість — це завжди не тільки вокал, але й цілий комплекс засобів виразності. Серед естрадних співаків сучасності варто відзначити тих, хто вміє перетворити пісню на естрадний номер. Це — Liza Minelli, Celine Dion, Cristina Aguilera, Лайма Вайкуле, Тіна Кароль та ін.

Наступною ознакою естрадного вокального номера є те, що його потрібно створювати як самостійний і закінчений твір естрадного мистецтва. «Адже цінність і успіх творів малих форм ґрунтуються на їх завершеності. Номер — це річ у собі...» [4, 175]. Конкурентоздатним буде той естрадний номер, у якому поєднуються відкритість, лаконізм, мобільність, видовищність та професіоналізм виконавця. Естрадний номер як самостійний та закінчений твір може виконуватись на будь-якому майданчику у будь-яких умовах, тому ще однією невід'ємною ознакою естрадного номера є його мобільність.

Ураховуючи таку специфіку, як постійна зміна сценічних умов, у своїх виступах артист не може використовувати усі декорації або реквізит. Але на естраді одна деталь «може зіграти роль цілої декорації, давши точне позначення місця дії та емоційний сигнал глядачеві, чого варто очікувати...» [8, 41]. Для вокаліста найпростіше переміщуватись з мікрофоном, зі звучанням якого він добре знайомий, і набором необхідних йому сценічних костюмів. Досить часто естрадному артисту доводиться трансформувати свій номер залежно від розміру й типу майданчика, а також складу, чисельності та нерідко настрою публіки.

«Загальною властивістю для всіх видів та жанрів естради є лаконізм. Це поняття поширюється

буквально на всі сторони естрадного мистецтва» [5, 39]. Будь-який хороший естрадний номер лаконічний за своєю природою. Перш за все це виявляється у виборі, подачі теми та особливо виразних засобів. Але в естрадному номері завжди має бути те, на що ми чекаємо від естради та називаємо святковістю, а саме: несподіванка, гротеск, прагнення до гіперболізації, оригінальність, живе спілкування із глядачем, що визначає наявність постійної імпровізації. «Усе <...> має бути підпорядковане непорушному закону естради, який вимагає від кожного номера лаконізму, стрімкості темпу, яскравості виразних засобів в слові, музиці, пластичному русі» [8, 193]. Аналізуючи специфіку розвитку вокального номера в умовах сучасної естради, можна помітити, що вокалісти створюють для виступів сольні програми.

У процесі підготовки студента-вокаліста до державного екзамену із сольного співу (який за своєю суттю є сольним концертом майбутнього естрадного співака) бажано пам'ятати про специфіку розвитку вокального номера та виразні засоби, які належать виключно до вокального естрадного жанру. Програма державного екзамену, як і сольного концерту, містить різноманітні вокальні твори (наприклад, джазовий стандарт, романс, українську народну пісню, світовий хіт, ретро, авторську пісню), тому концертна програма має бути побудована із поставлених окремих концертних номерів, поєднаних однією ідеєю, де основною і найважливішою буде неповторна індивідуальність артиста-вокаліста. Оскільки естрадний вокальний номер має відразу привернути глядацьку увагу, вокальну програму потрібно розпочати з дуже яскравої та ритмічної пісні з чітким ритмом, який змусить слухати й дивитися. І якщо індивідуальність співака дає змогу застосувати таке сценічне рішення, то відразу варто підключити пластику і танець. Потім для контрасту рекомендується виконати мелодичну ліричну пісню, де є можливість продемонструвати свої вокально-технічні здібності. Це може бути, наприклад, народна пісня або романс. Третя пісня — модний у цьому сезоні шлягер або світовий хіт, який у всіх на слуху і якому глядач з перших акордів готовий буде підспівувати. Наступний твір також має бути ліричним, але за драматургією більш насиченим. Завершальним твором у сольній програмі варто обрати яскраву, пісню, яку також можна назвати фінальною.

Отже, сольний концерт або державний іспит майбутнього естрадного вокаліста має бути продуманим, мати початок, розвиток і кульмінацію та обов'язково залишити приємне враження у глядача. Це ще раз доводить важливість і необхідність постановки концертного вокального номера студента-випускника, що значно підкреслить рівень його сценічної майстерності і професійної підготовки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Застосування методів теоретичного аналізу, синтезу й узагальнення дало змогу у цій статті дослідити сутність вокально-сценічної діяльності та естрадної режисури крізь призму творчого доробку науковців і митців, які досліджували різні аспекти проблеми естрадного виконавства. Науково-педагогічні напрацювання вітчизняних дослідників допомогли визначити завдання і зміст вокальної підготовки студентів університету, схарактеризувати постановку концертного номера як складову фахової підготовки майбутнього соліста-вокаліста, обґрунтувати значення вокально-сценічної діяльності у професійному

розвитку особистості студента та окреслити перспективи вдосконалення цього процесу у вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах.

Отже, дослідження сутності естрадного вокального номера як синтезу мистецтва, специфіки естрадного вокального виконавства та сценічних якостей естрадного співака дало змогу трактувати постановку концертного номера як важливий чинник успішності фахової підготовки студентів (майбутніх солістів-вокалістів) та обґрунтувати доцільність застосування естрадної режисури в освітньому процесі вокальних факультетів і відділень вітчизняних мистецьких вишів.

ДЖЕРЕЛА

1. Бернес М. Главное — неповторимость / М. Бернес // Мастера эстрады советуют. — М., 1967. — С. 24–29.
2. Варшавский Я. Настоящая эстрада / Я. Варшавский // Эстрада без парада. — М. : Искусство, 1991. — С. 229–235.
3. Воскресенский С. Эстрадные жанры / С. Воскресенский ; под ред. Р. Пикеля. — М., 1930. — 185 с.
4. Клитин С. Эстрадные заведения / С. Клитин. — М. : ГИТИС, 2002. — 352 с.
5. Клитин С. Эстрада: проблемы теории, истории и методики / С. Клитин. — Л. : Искусство. — 1987. — 190 с.
6. Конников А.П. Мир эстрады / А.П. Конников. — М. : Искусство, 1980. — 270 с.
7. Микуша М. Практичні основи вокального мистецтва / М. Микуша. — К., 1985. — 80 с.
8. Сухаревич В. Обрамление и содержание / В. Сухаревич // Эстрада без парада. — М. : Искусство, 1991. — С. 192–193.
9. Териков Г.К. Куплет на эстраде / Г.К. Териков. — М. : Искусство, 1987. — 224 с.
10. Юцевич Ю.Є. Музыка : словник-довідник / Ю.Є. Юцевич. — Т. : Навчальна книга — Богдан, 2003. — 352 с.

REFERENCES

1. Bernes M. Glavnoe — nepovtorimost [The Main Thing is Uniqueness]. M. Bernes // Mastera estrady sovetuiut. — M., 1967. — 24–29 s.
2. Varshavskii Ya. Nastoiashchaia estrada [Real Variety]. Ya. Varshavskii // Estrada bez parada. — M. : Iskusstvo, 1991. — 229–235 s.
3. Voskresenskii S. Estradnyie zhanry [Variety Genres]. S. Voskresenskii; pod red. R. Pikelia. — M., 1930. — 185 s.
4. Klitin S. Estradnyie zavedeniia [Variety Institutions]. S. Klitin. — M. : GITIS, 2002. — 352 s.
5. Klitin S. Estrada: Problemy teorii, istorii i metodiki [Variety Art:: Problems of Theory, History and Methodology]. S. Klitin. — L. : Iskusstvo. — 1987. — 190 s.
6. Konnikov A.P. Mir estrady [World of Variety Art]. A.P. Konnikov. — M. : Iskusstvo, 1980. — 270 s.
7. Mykysha M. Praktychni osnovy vokalnoho mystetstva [Practical Basis of Vocal Art]. M. Mykysha. — K., 1985. — 80 s.
8. Sukharevich V. Obramlenie i sodержanie [Framing and Content]. V. Sukharevich // Estrada bez parada. — M. : Iskusstvo, 1991. — 192–193 s.
9. Terikov G.K. Kuplet na estrade [Verse on Stage]. G.K. Terikov. — M. : Iskusstvo, 1987. — 224 s.
10. Yutsevych Yu. Ye. Muzyka : slovnyk-dovidnyk [Music]. Yu. Ye. Yutsevych. — Ternopil : Navchalna knyha — Bohdan, 2003. — 352 s.